

FINANȚELE ÎN PERIOADA CONTEMPORANĂ

CONF. UNIV. DR. IOAN DAN MORAR

Universitatea din Oradea, str. Bicazului, imorar@uoradea.ro

Les finances contemporaines se caractérisent du point de vue de leurs structures par l'existence d'un grand nombre de catégories d'impôts et par la difficulté, parfois, à distinguer l'impôt d'autres formes de prélèvement obligatoires.

Pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății când relațiile sociale de tip economic au ajuns la un anumit nivel de dezvoltare, când societatea cunoaște un proces de stratificare, când apare statul ca formă de organizare socială, cu instituțiile sale, când apar reprezentanții unor pătri sociale, apar instituțiile legate de forma de organizare a societății, ies la iveală nevoile de întreținere ale acestora. Statul, clasele conducătoare, clerul, armata, în virtutea posibilităților acestora în societate, își impuneau pretențiile, nevoile, asupra supușilor. În timp, aceste raporturi sociale au cunoscut o dezvoltare și diversificare poate încă necunoscută în totalitate.

Statul, ca persoană suverană, se impune în fața supușilor și aceștia trebuie să întrețină instituțiile statale, suveranul de multe ori, imperiile dominante.

Supușii contribuiau cu parte din produsele realizate de ei, în muncă și în bani. În perioada economiei naturale, dominante erau contribuțiile în muncă și în produse. În perioada medievală contribuțiile s-au diversificat, este prezentă forma bănească, drepturile statului confundându-se cu drepturile suveranului, trezoreria statului se confundă cu camera domnească în țările române; cu ale împăratului sau voievodului pe alte meleaguri.

Pe măsură ce circulația bănească se dezvoltă, și contribuțiile preiau această formă. Se poate vorbi doar de elemente de finanțe numai din momentul generalizării formei bănești a contribuțiilor, ceea ce în timp se situează pe la jumătatea secolului al XIX-lea, se vorbește despre finanțe, relații financiare propriu-zise.

Relațiile financiare sunt multiple, au o arie vastă de cuprindere și, dintre acestea, raporturile de mobilizare a resurselor financiare au un rol foarte important în desfășurarea fenomenului financiar.

Mobilizarea resurselor financiare se realizează în cea mai mare parte pe canale fiscale, instituite prin legi juridice fiscale. Ansamblul acestor venituri fiscale conturează fenomenul fiscal, fiscalitatea fiind generată de procesul impunerii fiscale.

Ca fenomen social, economic, fiscalitatea are la bază un conținut obiectiv reprezentat de legile economice obiective, dar se manifestă într-un cadru legislativ subiectiv, juridic.

Raporturile fiscale sunt relații financiare de mobilizare a resurselor la dispoziția statului, pentru satisfacerea nevoilor generale, colective și pentru finanțarea unor acțiuni economice.

Importanța atragerii resurselor la dispoziția statului și a instituțiilor sale nu mai trebuie dovedită; realitatea actuală, socială și economică, nu se poate concepe fără o corelare a economiei reale cu fiscalitatea.

Ca fenomen, fiscalitatea este concretizată în realitate prin instituirea și funcționarea impozitelor.

Impozitele, un dat, un rău necesar de-a lungul timpului, sunt raporturi sociale de tip economic, de repartitie, concretizate în contribuții bănești obligatorii și silit, fără contraprestație și nerambursabile, ale contribuabililor, persoane fizice și juridice, către stat.

Impozitele sunt instituite prin legi speciale, subiective, legi care circumscriu realităților sociale și economice, de aceea conținutul lor și modalitățile de așezare ale acestora nu trebuie să contravină bunului mers al societății, al vieții în general. Nu trebuie să contravină naturii sau divinității, nu trebuie să se opună legilor obiective ale economiei, sau să strivească realitatea obiectivă și personalitatea individului.

În timp însă, s-au individualizat ideologiile care au folosit impozitele în alte scopuri decât cele obiective, servind intereselor unor anumite grupuri sociale și mai puțin societății.

Conținutul și formele impozitului au evoluat în timp; într-o economie funcționează o mulțime de impozite în același timp, nevoile de satisfăcut sunt multiple, statul asumându-și de-a lungul timpului sarcini din ce în ce mai sofisticate.

Impozitele care funcționează la un moment dat într-o societate, trebuie să fie bine corelate între ele și cu starea economică a momentului.

Problematika fiscală este vastă și complicată totodată. De-a lungul timpului a fost cercetată și studiată de specialiști și școli economice care au conceput obiectul a ceea ce numi astăzi știința fiscală ca parte a științelor financiare și economice de ansamblu.

Evoluția științei fiscale a urmat evoluția științelor financiare și economice în general, marcate fiind, de apariția curentului intervenționist de după marea criză de supraproducție din anii 1929-1933.

Până la acest moment se vorbește despre finanțele clasice proprii statului consumator, unde acestea aveau sarcina de a asigura funcționarea aparatului de stat. Este vremea liberalismului, a capitalismului în dezvoltare, când deficiturile bugetare nu erau acceptate, este vremea statului jandarm, când finanțele aveau un profund caracter juridic.

Finanțele clasice presupun administrarea și gestionarea resurselor statului și a instituțiilor sale.

După marea criză de supraproducție din anii `30 finanțele sunt marcate de teoriile intervenționiste ale lordului Keynes și mai târziu nekeynesiste. Din acest moment, statul se implică din ce în ce mai mult în sectorul economic, direct, investind în economie și indirect, pe seama finanțelor statului. Statul va folosi instrumentele și pârghiile financiare pentru redistribuirea veniturilor, pentru impunerea unor sisteme de asigurări sociale, pentru orientarea unor ramuri economice și pentru ajutorarea unor categorii sociale.

Se vorbește astfel despre finanțele moderne, utilizându-se concepte precum intervenționism, rolul distributiv al statului, pârghie financiară sau efectul de „levier”, instrumente și tehnici fiscale moderne, politici fiscale antiinflaționiste, finanțarea deficitului bugetar, „încălzirea economiei” pe seama cheltuielilor publice și altele.

Finanțele clasice sau în perioada liberală respectau echilibrul bugetar, limitau la maximum cheltuielile publice și apelau la împrumuturi numai în cazuri excepționale, pe când finanțele publice în perioada intervenționistă, când statul devine agent economic, asumându-și rolul de regulator, cu influențe majore asupra tehnicii fiscale dar și asupra politicilor fiscale nu mai respectă principiul echilibrării bugetare, apelându-se la diverse metode de finanțare a deficitelor bugetare care s-au caracterizat în această perioadă. Această ultimă influență este interesantă și în sens invers, adică dinspre politicile macroeconomice înspre tehnica fiscală.

Probleme tehnice privind incidența fiscală, sarcina fiscală, principiile fiscale, gestiunea fiscală, presiunea fiscală, tratamentul fiscal, impactul fiscal sunt din ce în ce mai mult utilizate pentru a explica și contura noile politici financiare.

Deși concepțiile keynesiste pun pe primul plan rolul cheltuielilor publice în relansarea economică, nu exclud importanța, mai ales structurală, a fiscalității în contextul influențării și orientării în special a consumatorului și a investitorului.

Evoluția economiilor capitaliste au fost marcate în această perioadă de teoriile keynesiste și cheltuielile publice au crescut de la an la an așa încât în perioada anilor `80-`90 acestea reprezentau o parte importantă din PIB (în 1993 în SUA cheltuielile publice reprezentau 38,5% din PNB, în Franța 52,2%, în Italia 55,8%, în Germania 51,1%, în Marea Britanie 45,1%).

Pe acest fond s-a dezvoltat o serie de utilități publice costisitoare și în același timp generatoare de burocrație. S-au dezvoltat economiile publice în toată această perioadă creând probleme de management la nivel public și în același timp fiind și o sursă de pierderi financiare pentru bugetele publice.

Asemenea sarcini publice erau întreținute pe seama veniturilor publice și în special pe seama veniturilor fiscale, rata presiunii fiscale fiind în continuă creștere în toată această perioadă.

Pe acest fond în anii `84-`86 în Marea Britanie și SUA s-au luat o serie de măsuri promovate în timpul guvernării Margareth Thatcher și Ronald Reagan de reducere a cheltuielilor publice, făcând astfel posibilă reducerea ratei presiunii fiscale. Se răspundea astfel și teoriilor monetariste ce presupun un control atent al masei monetare și a veniturilor, precum și politicilor consumatoriste ce presupun

creșterea veniturilor populației și firmelor pentru a relansa cererea. Presiunea fiscală a scăzut în perioada următoare, economiile capitaliste au reluat creșterea, iar în țările aflate în tranziție, acest tip de politici fiscale s-au promovat în ultimii ani, adevărat într-un alt context dar în același scop.

Se poate spune că de această dată mobilul reformei, a schimbării are un alt sens, de la politică la teorie, deși istoria oferă multe alte exemple când reformele economice au fost promovate pe seama unor teorii bine delimitate. Revenind, se poate aprecia că finanțele zilelor noastre sunt marcate de nevoia de reducere a presiunii fiscale.

Bibliografie

1. Tulai C., „Finanțele publice și fiscalitatea”, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003;
2. Brezeanu P., „Fiscalitate”, Editura Economică, București, 1999;
3. Hoanță N., „Economie și finanțe publice”, Editura Polirom, Iași, 2000.